

Tam kjer očetovska ljubezen ne pomaga, ondi mora ojstrost pripomoči; al ona le malo kadaj dobri sad donéše.

Stari prigovor pravi: „Kakor gospodar, tako hlapec“, in to je res. Še se najde tu in tam dovelj dobrih poslov; skoraj bi rekel, da ne veliko manj, kakor dobrih gospodarjev. Še vseskozi se posli najdejo, ki že po deset in še več let pri enem gospodarju služijo. Poredin posel ni rad v službi dobrega gospodarja.

(Konec sledi.)

Narava je učiteljica človekova v dobrem in hudobnem.

Gotovo je, da človeka prva učiteljica je bila v vsem narava — to je, druge stvari so mu bile učenik.

Pajk ga je učil tkati; riba mu je vdahnila prvo misel čolnica; na goski in raci je vidil jadro. Visoka palma ga je učila staviti stebre; košate drevé sa so mu bile kazala, da je po njih podobil zidal tempeljne. Za gotiške turne mu je bila smreka predpoda. Ostro biče in loče mu je pokazalo delati nož. Veličansko indiško drevó „pandanus odoratissimus“ imenovano, s svojim širokim narezljanim perjem ga je učilo žage delati; viličasto razkrojenje drevés mu je bila predpoda vilic, ternje pa izgled šivanke in sulice. Persti njegove roke so mu pokazali grablje. Koža in kožuhovalna živine, kakor skorja drevés so mu sprožile misel na obleko. Členi njegovega lastnega trupla so mu bili predpoda mnogoterih mašin.

Še dalje bi znali razlagati take izgledé, al nadjamó se, da so ti umnemu človeku in prijatlu natore zadosti prepričati ga, da natora je bila povsod prva učiteljica človekova, ki mu je kazala, kako naj počné to in uno, da si omisli in zgotovi, kar mu polajša in oslajša življenje.

Nič pa ni za take premišljevanja bolj vgodno, kakor življenje še otročjih priprostih narodov, kateri, kakor na priliko Indianci, so še dandanašnji stanovniki prvotnih gojzdov — otroci po vsem skoz in skoz. Kdor divjaka tistih samotnih gojzdov in puščav pazljivo zasleduje, kmalo bo najdel, kako on v vsem posnema le izgledé natore.

Kar vidimo v unanjih stvaréh, vidimo tudi v notrajstvu človeka. Iz naturnih glasov se je stvoril jezik, ee je stvorila glasba ali muzika. Spomnimo se le na kukovico, na žerjava, na vrano, na krokarja itd., — in očitno nam bo, da njih imena so še dandanašnji prvotni naturni glasovi. Spomnimo se na tulenje groma in na piš viharja, in čudili se ne bomo, zakaj da boben in pišal najdemo pri vsih priprostih divjih narodih, — iz pišali pa je izšla pozneje gotovo prva misel na naše sedanje orgle. Naravno je tudi, da še preprosti narodi pojó svoje pesmi le v mičnih glasih (Molöne), — oni so glasi samotnega gojzda, so glasi slavčika in družih pevalic, ktere prepevajo sladke melodije v gaji tihem.

V neizmerno globočino bi zašli, ako bi hotli na vse strani dokazati razodevanja narave! Kar smo dozdej povedali pričuje obilno, kaj je človeku veličanska narava — stvar modrega Gospoda nebes in zemlje!

Natora pa je človeku tudi izgled njegove naravne obnaše. Pogledjmo v sveto pismo, slušajmo govoriti Izveličarja našega, kako pogostoma zadenemo na prilike in izgledé, ki nam jih On stavlja iz natore! Prilike od lilij na polji, od sejavca in semena, od zgubljene ovce, od goričnega zerna, od mravlje itd., — kako globoko segajo v serce človeku in kako blagodarne so mu že bile! In zakaj? Ker so jezik mile narave same, — ker po njih tudi preprosti človek zapopade, kar mu serce pre-

tresa. Izgled je tisti jezik, ki je vsakemu razumljiv, ki ne potrebuje nobenega tolmača — ki je veliki pridigar, čigar beseda nikdar ne omolkne. Al dosti od tega, — dosti smo prepevali slavo naravi. Čisto zercalonjeno se kali? Zakaj? Zato ker tudi spačenost in razvada izvira iz ravno tistega studenca, iz kterega človek zajema spodobnost in lepo naravno obnašo. (Konec sledi.)

Starozgodovinski pomenki.

Razložil Davorin Terstenjak.

IZ ROKOPISA: »Kdo so bili Noričani in Panonci, Kelti ali Slovenci?«
(Konec.)

Povést, da je solnčni Bog svoje kraljestvo zgubil, ni samo od Gangesa do Drave se razširila, tudi na Severu jo najdemo, in sicer pri Litvanih. Znamenita je ta okolščina, da se več življev basnoslovskih litvanskih na noriških rimsko-slovenskih najde, katerih pri drugih slavenskih plemenih zastoj iščeš. Učeni Narbut (I. str. 127.) nam je litvanske povésti nabral; mi posnamemo važnije: »Postopje solnce je ležalo proti jutru«, primeri: »Indra Orientalem plagam regit«. »Iz tega se je peljalo vsaki dan na zlatih kolih«, primeri: »Indra umkreist im goldenen Wagen die Erde«. »Trije konji, srebern, zlat in demanten so kola privlekli«, primeri: »Indra Harivahana«. »Sani (draki) in čermani (Zauberer) so enkrat solnčna kola podnevi navalili, postalo je mrakljenje neskončno; vse se je prestrašilo, ter prosilo, da ljubo solnce v vojski ne podleže«, primeri: »Demoni (hudi duhi) in oriaši so Indrata premagali in le na prošnjo Višnutovo je dobil spet kraljestvo nazaj; zato se nam verjetno zdí, da nad bigo leteči Merkur je Višnu sbratitelj in prijatelj Indrata, njegov pokrovitelj, kar tudi ta okolščina potrdi, ako pogledamo, da podoba ima desnico v pokrov in v brambo raztegnjeno.

Višnu se veli v svoji človečji Avatari Kéršna, in skoro bi verjel, da je slovenski kres (kers po prestavljenju kres, kakor vreteno namesto vrteno), kateri na staro solnčno službo in častje opominja, ponjem ime dobil. Že smo rekli, da celtiški prebivavci Galie so solnčnega boga imenovali Granver; v Irlandu so mu rekli Grian, Greine (glej: Valancey pri Stollbergu Gesch. d. R. Jesu I. 390.), zato se junaki v šotiških pesmah velijo Mac-Greine, to je: sini solnce.

Toliko smo dozdej najšli sledov od Indratovega častja, kar nam nov dokaz daja za slovenskost Noričanov in Panoncev, in kar sopet potrdi, da so rimski spominki (monumenti) plod slovenske moči in umetnosti.

Pa zakaj ne najdemo nobenega slovenskega napisa, ker so vendar Slovenci pisati znali, in v umetnosti sloveli, kakor nam spominki kažejo, bi morebiti kdo utegnil nas vprašati? Hočemo tudi na to odgovor dati.

Kako dobro so bili Rimljani si svoje naloge in svojega poklica svesti, vés njim podverženi svet porimčiti, se vidi preočito iz Plinia (Histor. nat. 5. 39. *) Rimljan je v vsih pglavitnih mestih podjarmljenih narodov vstrojil propagando, ktera ni samo mreže razprostrala vladnih in političnih uredb, temoč tudi rimsko izobraženje in rimski jezik je razširjevala. Po zgubitku politične in družtvene samostalnosti so narodi skoro vidili pad svojega jezika. Tudi

*) Plini takole pravi: »Italia numine Deum electa, quae sparsa congregaret imperia, ritusque molliret, et tot populos discordes ferasque linguas sermonis commercio contraheret, colloquia et humanitatem homini daret, breviterque una cunctarum gentium in toto orbe patria fieret«.

9. Bolji je, da imaš menj pa dobro rejene, kakor pa veliko in slabo rejene živine.

Tudi pri živinoreji velja stari prigovor: „Obračaj plajš po vetru“. Tukaj je govor od piče. Marsikdo si je sam kriv, ako ima premalo piče. Ni ti v dobiček, pa tudi v hvalo ne, ako imaš več živine kakor pa piče (kerme). Neumno bi bilo, ako se s sedmérih suhimi kravami bahaš proti svojemu sosedu, kateri jih ima le petero, pa dobro rejelih. Idi in primeri mleko od svojih sedmérih krav z dobroti in mero sosedovih krav in kmali se boš prepričal, da si na krivi poti. Ali pa pokliči pravičnega mesarja, da bo tvoje krave in pa sosedove cenil, in sopet boš v svojo lastno škodo zvedil, da tvojih sedmérih krav ni toliko vredno kot unih sosedovih petero. Poglej gnojnice sosedovo in svoje, tudi tukaj boš velik razloček zapazil, da je sosedovo veliko več vredno od tvojega.

10. Ne daj gnojnice brez koristi odtekat.

Ptuji tičjek „guano“ je dober gnoj, toda drag. Gnojnica je tekoč guano, katere ti ni treba drago plačevati. Tožiš, da nimaš gnoja, in nar boljšega ne porabiš, kakor mu gré. Pomisli, koliko več gnoja bi lahko vsako leto pripravil, glej, koliko se ga pri tvojem kmetovanju vsako leto pokvari in pogubi! Pri gnoji začni umniš gospodariti, -- boš vidil, da si boš kmalo opomogel!

Narava je učiteljca človekova v dobrem in hudobnem.

(Konec.)

Podajmo se še enkrat v tamoto puščav in divjih gojzdov, kjer bivajo preproste ljudstva. Moritev in klanje tu neprenehoma divja v grozni samoti! Sinek zapuščenega gojzda, Indianec, je zvest obraz divjega prebivališča. Kamorkoli se ozre, vidi stvari v vednem vojnem razporu. Ni čuda, da to, kar vidi, mu je izgled, po katerem se tolikanj bolj ravna, na kolikor nižji stopnji je duh njegov. Zatorej kolje človek človeka, kakor zver zverino, — zato je v vedni vojski s sosedom svojim. Zares je ročno zapazil v tem vso grozovitost narave! On, ki se vsak trenutek ima bati, da ga iz skritega berloga ne napade kervožejni jaguar ali strupena kača, postane sam jaguar in kača, da mori svojega brata. Ob Orinoku prebiva gerdo ljudstvo Otomakov in Jarurov — izveržek človeštva — kakor Humboldt pravi, sovražno kmetijstvu, vživaje le mravlje, smolo in pèrst. Z nepopisljivim poželenjem pijejo tudi nekteri narodi kri pobitih sovražnikov svojih. Nič boljši niso kakor kervoločni ris. Drugi morijo brez orožja na videz in vendar so vedno pripravljeni za mor svojega brata, da mu strašni strup „urari“ imenovan in pod palcovim nohtom skrit, vtisnejo kamor bodi v truplo. Opominjajo nas oni na strupeno kačo klopotačo, ki biva v divjem gojzdu Savanskem. Al se smemo tedaj čuditi, da preprosti človek vedno grozovite izgleda pred očmi, razmesarja vjetega sovražnika in ga sné? Zver njegovega gojzda mu je dan na dan učiteljca o tem! Ko je nek popotnik v Brasilii take pesjane vprašal po vzroku toliko grozovite sile, da človek človeka jé? je dobil odgovor: „je vendar boljši sneden biti, kakor brez prida sognjiti“. In zakaj naši topovi tisuč in tisuč nedolžnih ljudi pomore v vojskah? Ozrimo se na nebo, — kak strele švigajo, in grom in tresk razsaja, ki požiga poslopja in kar najde v njih, — ali ni to izgled, po katerem se je prva vojska osnovala? Vendar kak napčno je razumel človek naravo! Divja zver mori, da se nasiti in si gasi vrojeno žejo po kervi — le človek mori iz peklenkega mika! Tako razločuje slavni pesnik morjenje človeka od morjenja zverine.

Divji prvotni gojzd nam daje še drug izgled v rastlinstvu, iz katerega vidimo, da je narava učiteljca tudi hudobnega, ako je človek prav ne razume. Menimo neko pleme brasilianske smokve (fige), ki se „cipo mata-dor“ ali morivna ovijavka imenuje. Burmeister nam nje rast grozopolno popisuje. Ovija se ta rastlina po gojzdnih drevesih tako terdo, da huda stiska overa sokotók v objetem drevésu tako dolgo, dokler mu ne vsahne krona in veja za vejo ne odpade. Tako stojite te drevési — živo objema mervto, dokler tudi ono ne pogine. Zadušeno drevó začne hitro gnjiti, se zgrudi; zadušivka še kakor pošast molí, kar more, svoje veje kviško, — ali deblo je podpora zgubilo, začne tudi sahniti in umerje. Ali ni to divjim Brasiliancom izgled prekanljivega kovarstva, prave zvijaške prijaznosti, potuhnjene zlobe? Toda divji Brasilianec prezre v tem izgledu pravi namen narave. Morivna smokva je tako vstvarjena, da rast in živež le najde v ti zvijači, — človek pa nima iskati obstanja svojega v zatiranju in moritvi bližnjega. Narava ni terdoserčna v svojem notranjem bitstvu, — le človek tolmači njeno ravnanje po svojih nagibih in svojih mislih.

Če tedaj mislimo nespodobnost in hudobnost najti v naravi, smo jo le napčno razumeli. Čista, mila in brez madeža stoji ona pred nami — čudopolno delo neskončno modrega in dobrotljivega Stvarnika, ki na svetu ni ničesar napčno vstvaril. Le človek je kriv, ako mu popolnost most je učiteljca napčnosti!

(Po „Natur“.)

Življenje slavnih Slovanov.

XXII.

Jan Svatopluk Presl.

△ Slavni natoroznanski pisavec, dohtar zdravstva in učenik natoroznanstva v vseučilišču Pražkem Jan Svatopluk Presl se je rodil v zlatem Pragu *) 4. septembra 1791 v starem mestu v ravno tisti hiši (števil. 470), v kateri je po 57 letih in 5 mescih (6. februarja 1849) zaslužno življenje sklenul. Oče, iglar in meščan Pražki, ga je bil svojemu rokodelstvu namenil. Modra zvijača materna pa reši natori iskrenega premišljevalca, znanstvu prekrasen cvet. Mati je namreč očetu djala, da je sinek za rokodelski nauk še preslab in pregovori očeta, da sinka poprej v šolo pošilja. Ali komaj stopi mladeneč v tretjo latinsko šolo, mu oče umrè, in rokodelstva ni nihče več v misel vzel.

Mladi dobroglavi Presl se je vedno pridno pridno učil. Ker se mu sčasoma natoroznanstvo posebno priljubi, in ker je še učenec modroznanstva z velikim veseljem različne zeli in živalice v znanstveni namen nabiral, mu je pametna mati dovolila, se za zdravnika učiti.

Dokler se je težkih nauk za prihodnji stan marljivo učil, je hodil tudi z mlajšim tudi slavno znanim bratom Karlom Boživojem v znanstveni namen zeliš in živalic iskat. Pri tem opravilu je pomagal svetovaje in delaje iskrenima, nauka žejnima mladencema, obema na preveliko korist učeni rastlinoznanec V. B. Seidl.

Ondaj sta našla nekega dne pridna brata neko zel, ki je ni tudi učeni Seidl poznal. Še le po dolgem pregledavanju in preiskavanju se je uveril, da ni bila še nikjer popisana, in ji potem novo ime dal **).

Kmali po tej zgodbi (sušca mesca 1812) sta začela brata Presl na svoje nabrane in lepo posušene zeli na svetlo dajati ***). V šestih tednih je bilo šest zvezkov razposlanih.

*) Kakor so nadedi nekdaš Ljubljani „bela“ Ljubljana, tako so tudi Pragu „zlati“ Prag.

**) Coleantus subtilis.

***) Pod imenom: Vegetabilia cryptogamia boemica exsiccata. Pis.